

Dr. Alexandru Aurel S. Morariu,
Membru al Societății științifice istorice București

ENCICLOPEDIA DACILOR

-litera A-

ABA

Colegii de închinători ai Cibelei se întâlnesc de altminteri pretutindeni în Dobrogea romană. Va fi deajuns să amintim în această privință importanta inscripție descoperită la Histria în ultimii ani, din care se înțelege că spre mijlocul sec. al II-lea, coborâtoarea unei bogate și influente familii din acest oraș, o oarecare Aba, fiica lui Hecataios, avea calitatea de preteasă pe viață într-o comunitate pe care o susținea cu darurile ei (Em. Condurachi și D. M. Pippidi, Ist. ROM. I, p.554).

ABRAXAS

Despre existența unor comunități creștine în Dacia Traiană, în sec. II-III, nu avem nici o știre. Examinarea critică a monumentelor epigrafice și arheologice, considerate de V. Pârvan sau de alții drept creștine, a dovedit încă de acum două decenii că nu au acest caracter. Nici textele literare, ale lui Tertulian și Origene, invocate în sprijinul propagării credinței creștine la populația din nordul Dunării, datorită caracterului lor apologetic și afirmațiilor prea vagi care le fac, nu pot constitui mărturii sigure și demne de crezare. Ceea ce se considerase o „necesitate logico-istorică” rămâne doar o simplă posibilitate, până astăzi nedocumentată prin descoperiri arheologice. Dacă vor fi existat totuși în Dacia Traiană adepții noii credințe, aceștia vor fi poate orientali, care nu în Dacia s-au convertit la noua religie, ci au adus-o cu ei din ținuturile de unde erau originari. Așa par cel puțin să indice câteva geme numite abraxas, talismane ale adepților sectei gnosticilor, descoperite în câteva localități din Dacia romană, la Porolissum, în Transilvania, la Romula și la Orlea în Oltenia.

Cu totul alta este situația în sec. IV, când după biruința noii credințe pe timpul lui Constantin Cel Mare etc. (M. Macrea, Ist. Rom. I, p. 629).

ACORNION

Un izvor epigrafic, inscripția lui Acornion de care ne vom ocupa mai jos, pomenește, e drept, de o reședință a lui Burebista și a tatălui său, la Argedava, nume sub care se ascunde, pe cât se pare, o așezare de pe Argeș,

în Muntenia (Popești, eventual) și nu Vărădia din Banat (C. Daicoviciu, Ist. Rom. I, p. 284).

Dacă despre tatăl lui Burebista și stăpânirea lui nu știm nimic mai mult decât ne dezvăluie inscripția lacunară de la Dionysopolis (Balcic), adică atât că își avea cetatea la Argedava (pe Argeș) și că avea în slujba sa pe același Acornion, întreținând deci legături cu orașele grecești de pe țărmul Mării Negre, despre Burebista izvoarele istorice sunt ceva mai numeroase (C. Daicoviciu, p. 286).

Odată cu cucerirea Dobrogei se va fi înstăpânit Burebista și asupra teritoriului dintre Dunăre și Haemus, devenind între anii 50 și 44 î. e. n. – după cum glăsuiește inscripția lui Acornion-„cel dintâi și cel mai puternic dintre toți regii care au domnit vre-odată peste Tracia”, înțelegadu-se prin Tracia totalitatea ținuturilor sud-est-europene locuite de neamul tracic, inclusiv geto-dacii (C. Daicoviciu, p.287).

Adoptarea de către daci a alfabetului grec nu poate să ne mire. Legăturile dacilor cu orașele grecești de la Marea Neagră erau destul de vechi și foarte strânse. Pe timpul lui Burebista, adică tocmai în sec. I . e. n. , aceste orașe fuseseră supuse, vremelnice, de acest rege cuceritor. Mulți meșteri și tehnicieni greci au lucrat la curtea regilor daci, iar un grec fruntaș din orașul Dionysopolis, Acornion, făcuse după cum am văzut servicii diplomatice și pe lângă Burebista (C. Daicoviciu, Ist. Rom., p. 328).

Anul 48 î. e. n. : meșteri pietrari din Dionysopolis, colonie grecească așezată la capătul sudic al țărmului dobrogean, primesc poruncă să scrie pe o placă de marmură un decret în cinstea lui Acornion, cetățean de seamă al orașului. Ce fapte hotărâseră adunarea poporului și pe reprezentanții ei să acorde o asemenea prețuire? De mulți ani, vremile erau tulburi, veniturile scăzuseră, magistraturile erau cu greutate împlinite din pricina cheltuielilor ce le impuneau celor aleși; până și zeul eponim al orașului, Dionysos-care, alături de celelalte divinități veghea ca oamenii liberi ai comunității să-și stăpânească, nestingheriți, bunurile și să-și adune veniturile din munca sclavilor-rămăsese fără preotul slujitor. Într-o atare împrejurare, precizează inscripția, „Acornion”...luând iară asupra sa preoția zeului eponim Dionysos, a împlinit după cuviință și cu mărinimie, procesiunile și sacrificiile pentru zeu...”

Dar nu acesta era temeiul principal pentru care se aduceau mulțumiri lui Acornion. În relațiile dintre daci, orașele Pontice și Roma activitatea lui Acornion fusese asociată câtorva momente însemnate. Tot el, cu ani în urmă, trecuse în ținuturile din stânga Dunării, purtător al unei solii la un cârmuitor al geților și câștigase bunăvoința acestuia; acum din nou și tot pe cheltuiala

sa, mersese dincolo de fluviu în țara geților, până la Argedava, în ambasadă la puternicul lor rege Burebista.

„Și în timpul din urmă, precizează decretul, regele Burebista ajungând cel dintâi și cel mai mare dintre regii câți au stăpânit vreodată în Tracia (...) Acornion a fost pe lângă acesta în cea dintâi și cea mai mare apropiere și a obținut cele mai bune rezultate pentru patria sa, inspirând și colaborând la cele mai eficace măsuri, și, nu mai puțin, câștigând bunăvoința regelui pentru mântuirea cetății sale și, de asemenea, și în toate celelalte ocazii, oferindu-se fără rezervă pentru împlinirea soliilor orașului și luându-și asupra sa fără întârziere înfruntarea primejdiilor, numai spre a izbuti în toate chipurile, la câștigarea unui folos pentru patria sa”.

„Și fiind trimis de regele Burebista-spune în continuare inscripția-ca un sol la autocratul romanilor Gnaeus Pompeius, fiul lui Gnaeus și întâlnindu-se cu acesta în părțile Macedoniei, lângă Heraclea Lyncestis, nu numai că și-a împlinit însărcinările ce avea de la rege, câștigând bunăvoința romanilor pentru rege, dar a purtat și cele mai frumoase negocieri în folosul patriei sale”

Pentru a-și arăta mulțumirea, Burebista i-a conferit titlul aulic, folosit în tot orientul elen, de „cel dintâi și cel mai mare prieten” iar cetățenii din Dionysopolis i-au trecut titlul în decretul dat (Dinu C. Giurescu, Dacia, orașele pontice și Roma, în revista Lumea, nr. 23/3.VI. 1965).

Decretul amintește cum Acornion fusese trimis și la tatăl lui Burebista. Vezi traducerea completă a inscripției la Popa Lisseanu, Dacia în autorii clasici, vol. II, p. 172.

ACROSAS

Cedând în fața năvălitorilor (neamuri în migrație, venite dinspre răsărit și nord), alte triburi scitice se retrăseseră însă spre vest, pătrunzând probabil și în Dobrogea, unde-spre sfârșitul sec. III și în prima jumătate a sec. II î. e. n.-le găsim așzate statornic în regiunea dintre Callatis și Odessos (azi Varna în Bulgaria). Înstăpâniți pe pământuri până astăzi vestite pentru rodnicia lor, regișorii ale căror nume-Alios, Sariaces, Canites, Acrosas, Tanusa, Charaspes-ne-au fost păstrate pe monede bătute după pilda grecilor, aflate prin locurile unde-și vor fi avut reședința, trebuie să fi întreținut cu coloniștii raporturi de felul acelor pe care aceștia le legaseră de veacuri cu șefii geți din preajmă și pe care șciții înșiși le avuseseră cu cetățile de pe țărmul de nord al Mării Negre: relații de bună vecinătate întemeiate pe folosul ambelor părți și, înainte de toate, pe tributul anual pe care fără îndoială grecii trebuie să-l fi plătit unui „rege” sau altuia, pentru a-și asigura din parte-i bunăvoința și protecția necesară operațiilor lor comerciale.

Situația aceasta va fi încetat la începutul sec. I, când regele Pontului Mitridate VI reușește să se impună ca aliat cetăților de pe coasta de vest a Mării Negre, asigurându-și controlul ținuturilor unde erau așezate.

„Principatele” scite dintre Dunăre și Mare, vor dispărea ca formații independente, lăsând grupulețe etnice ce se vor contopi în masa tracilor (D. M. Pippidi, *Ist. Rom.*, p. 195).

ACUINUS

După mitologia romană veche un zeu special în Dacia (C. I. L. III nr. 1403 la Mommsen) (Enciclopedia Diakonovici).

ADRASTIA

După mit. romană veche, zână în Dacia(C. I. L. Nr.994 la Mommsen). V. Adrasteia.

Adrasteia=după mit. greacă una din nimfele ce au crescut pe Zeus în pruncia lui. A. a fost și un predicat al zeiței Nemesis, pentru ca Adrastos, regele din Argos, unul din cei șapte viteji de la Thebe și unicul care a scăpat viu, a ridicat zânei Nemesis un sacrariu renumit. A. era considerată ca zână adânc cugetătoare, în mână când cu frâu, când cu jug, când cu o măsură, simbolul moderării simțămintelor rele ale oamenilor (Encicl. Diakonovici).

AGATÂRȘII

Bibliografie.

-St.Borzsak, *Die Kenntnisse des Altertums über das Karpathenbecken, Budapesta 1936, p. 44 (unde se găsesc toate izvoarelele asuprascitilor, de la Herodot până în epoca bizantină)*

-A. Reinach, *L'origine du thyrses (dans la Revue de l'Histoire des religions, 1912, p. 1 et sq.)*

-Valerius Flaccus, *Argonautica (VI, 135)*

-Herodot, *Historiae, IV, 104*

Hercule ar fi găsit acolo (în regiunea Ilea), într-o peșteră, o anume Echidna, având partea mai sus de talie ca a unei femei, iar acea mai de jos ca a unui șarpe. Cu ea avu trei copii: Agatirs, Gelon, și Scit. Primii doi fură goniți din țară de mama lor, păstradu-l numai pe Scit, care știu să tragă cu arcul așa cum prescrisese Hercule (Herodot, *Historiae*, IV, 1, 9-10, din Dacia în autorii clasici, vol.II, p. 14-15 de Popa Lisseanu).

Agatârșii sunt bărbații cei mai gingași și au scule de aur. Ei își au soțiile în comun, ca să fie toți frați între dânșii și că toți fiind astfel îndeaproape înrudiți, să nu existe între ei nici invidie, nici ură. Întrucât privește celelalte

obiceiuri ale lor, ei se apropie de Traci (Herodot, *Historiae*, IV, 104, din Dacia în autorii clasici, vol. II, p. 20, de Popa Lisseanu). Tracii pe soții le păzesc cu strășnicie (Herodot, V, 6). Sciții s-au obișnuit să aibe totul în comun, până și femeile, în afară de sabie și păhar (Chrestomatia straboniană, adică extrageri din Strabo, de un anonim, 14, din Dacia în autorii clasici, vol. II, p. 49, de popa Lisseanu).

Herodot nu avea decât o cunoștință vagă despre natura muntoasă a Ardealului, vorbind despre Agatârșii cei gata de luptă la hotarele lor (Tocilescu, Dacia înainte de romani, p. 49).

Raporturile cu Agatârșii nu par a fi fost prea amicale, nici politice, nici comerciale (Tocilescu, p. 52).

Herodot în IV 100 spune: „Începând de la Istru și înaintând spre interiorul pământului, Sciția e mărginită mai întâi de țara Agatârșilor, apoi de a Neurilor, al treilea de al Androfagilor și înfine de al Maleanchenilor”.

Iar în IV 125 spune: „Neurii se învecinesc cu Agatârșii, iar aceștia nepermițând Sciților urmăriți de perși a intra în țara lor, eșiră la hotare înarmați, și impuseră respect Sciților”(Tocilescu, Dacia înainte de romani p. 53-54).

Notă. Darius avu expediția contra Sciților prin 543 a. H.(conf. Encicl. Diakonovici), iar Herodot scrie dupa mai puțin de un secol.

Popor vechiu, o ramură a poporului scitic, care aparținea rasei eranice, era prin urmare o viță dinmarea familie arică.

Locuiau în Transilvania, ai căror munți și păduri i-au silit la o vițai așezată; ei cultivau via și stupăritul și extrăgea aur din râuri și munți.

Fiind popor așzat, desigur nu s-au refugiat dinaintea năvălirii geto-dacice, ci s-au contopit cu aceste popoare, contribuind și ei la formarea naționalității române (Enciclopedia Diakonovici).

Sciții sunt de două neamuri:

- a)Sciții de sus, iranieni, aristocrați, cavaleri, luptători, dintre cari o ramură, Agatârșii, au pătruns și în Ardeal și s-au oprit acolo;
- b)Sciții de jos, adunătură turanică, ținuți la dispoziția clasei domnitoare, căreia îi aparținea și regele.

Ideia monarhică a fost adusă în Ardeal de Sciții nobili (Agatârșii).

Ardealul i-a obligat la o sinteză, la sinteza aceea dacică, în centrul însuși al viețuirii acestor înanințași ai noștri (Enciclopedia României, vol. 1, p.34).

Notă Virgil Oghina. De revizuit acese idei în lumina schemei de evoluție a vieții pe pământul României, din articolul De la Preistorie la Istorie, din Noi Tracii, ian. 1985.

[De la Alex. Morariu mai avem un text-rugăm pe cei care au la îndemână Encicl. României să ne comunice în întregime, cuvânt cu cuvânt , p.

respectivă]. Acum peste aceștia (traci) a venit o pătrundere scitică, sciții fiind de două neamuri:

1. Sciții de sus, Iranieni aristocrați, cavaleri, luptători și
2. Sciții de jos, adunătură turanică, ținuți la dispoziția clasei luptătoare, careia îi aparține și regele (adică clasei luptătoare).

Agatârșii, o ramură a Sciților nobili, au pătruns și în Ardeal și s-au oprit acolo.

Ardealul i-a obligat la o sinteză, la sinteza aceea dacică, în centrul însuși al vieții acestor arhaici înaintași ai noștri.

I-a silit la o bogată sinteză, în care intră trei elemente, fără cunoștința cărora nu poate înțelege cineva pe daci:-baza sătească tracă;- ideea monarhică adusă în Ardeal de Sciții nobili;- influența Ilirilor. Am zice că dacii reprezintă material trac consolidat de o influență ilirică și îmbrăcat în armătura Sciților nobili, cari sunt Agatârșii (N. Iorga, Encicl. României, I, p. 34).

Notă Virgil Oghină. Sciții sunt ramura asiatică a tracilor. Ei au format statul Ariria și Mesopotamia cu orașul Babilon, cu Suza, Ur, etc. Ei sunt de neam pelasgo-arimic (se numeau aramei), adică o ramură a carpato-atlanților, părinții rasei albe europene.

Unele izvoare pomenesc pe Agatârșii stabiliți în preajma Munților Apuseni a se fi ocupat cu exploatarea viilor.

B. Hașdeu consideră pe Agatârși predecesori teritoriali ai Dacilor (B. P. Hașdeu, Originile viticulturii la români. Columna lui Traian. An V, nr. 4-1874).

V. Pârvan îi socotește sciți tracizați, în opoziție cu I. Andrieșescu, care susține a fi fost de neam tracic (C. Giurescu, Istoria Românilor, curs 1930-1931, p. 131).

Herodot îi descrie a fi un popor puternic, civilizată și luxos „bogat în aur”, iar, în completare, Aristot arată că ei s conduceau de legi formulate în versuri (Dr. A. Urbeanu, Istoricul băuturilor alcoolice în România, București, 1908, p. 12).

Herodot și Elian arată că Agatârșii aveau vieți renumite și creșteau albine pe scară întinsă, exportând mierea în țara Mizilor (A. D. Xenopol, Ist. Românilor din Dacia traiană, București T. I. 1915, p. 13).

Este de presupus că via a fost cultivată pe teritoriul Daciei cu mult înainte de Agatârși, a căror activitate s-a desfășurat abia în sec. VI-lea a. Chr. (Prof. I. C. Teodorescu, Podgoria Alba Iulia, în revista lunară România viticolă, anul X, nr. 7-9, Iulie-Sept. 1946, p. 119).

V. Brezeanu contestă pur și simplu originea scitică a agatârșilor (V. S. Brezeanu, Tratat de viticultură, București, 1913, p. 6, 119).

Părerea mea este că agatârșii trebuie considerați fie un grup iranian, prescitic, fugit din calea sciților, fie un grup tracic din zonele răsăritene ale spațiului carpato-dunărean, refugiat de asemenea din cauza presiunii sciților. (Al. Vulpe, Magazin istoric nr.2/1977, p. 51).

THYRSUS (Τῦρσοσ)

Le thyrsos est, essentiellement, une hampe de réseau ou d'un bois souple couronnée de feuilles de lierre ou de vigne, que portent, comme emblème de Dionysos, ses compagnons et ses fidèles.

Origine et signification: C'est en 430, avec le Dionysalexandros de Kratinos, que le mot Τῦρσοσ fait son apparition dans la littérature grecque (Kock, Com. gr. Fragm. I, p. 23), et ce sont les maîtres de la figure rouge, au début du Ve siècle, qui en introduisent les images dans la céramique attique. Mais celui qui, dans Athènes a véritablement donné droit de cité au thyrsos, c'est Euripide avec ses Bacchantes qu'il écrivit en 407, à la cour d'Archélaus, roi de Macédoine (voir notamment les vers 25, 78, 188, 240, 254, 554, 704, 710, 798, 835, 941, 1054, 1099, 1141).

C'est d'ailleurs des pays thraco-macédoniens que le thyrsos paraît originaire, aussi bien pour son nom que dans son rôle d'emblème dionysiaque. On n'en a pas seulement pour, indice l'origine thrace du culte orgiaque de Dionysos; c'est au nord de la Thrace qu'habitaient le peuple des Agathyrsos, dont les anciens paraissent avoir interprété le nom „ceux qui agitent la thyrsos”, **thysagetæ** (c'est ainsi que le nomme Valérius Flaccus, Arg. VI, 135 [Gaius Valerius Flaccus, poète romain, +89 d. Hr. A scris eposul necomplet Argonautica- Encicl. Diakonovici]. Pour toute cette question, voir A. Reinach, L'origine du thyrsos, dans la Revue d'Histoire des Religions, 1912, p. 1 et sq); c'est en Macédoine que se rencontre le nom de Thyrsis (Liv XL 24, 7), qui devait avoir une telle fortune dans la Bucolique, sans doute parce qu'il était celui d'un génie agreste du cortège de Bacchus; c'est de Macédoine que les Thyiades, qu'on paraît y avoir appelées Thyssades, ont suivi Dionysos à Delphes (sur les Thyiades et le rapport de leur nom avec thyrsos et thystlon, voir Reinach, op. cit. P. 18. Τῦστλόν paraît la forme plus ancienne que Τῦρσόσ a remplacé; Τῦρσόσ semble appartenir aux dialectes thraco-macédoniens. Le sens primitif „ce qu'on agite” ressort du rapprochement avec les mots du groupe de Τῦαω, Τῦω, Τῦω, Τῦσσομαι qui signifient „s'agiter, s'élancer, s'emporter”); leur nom semble devoir être rapproché de celui du thyrsos, dont thystlos, thystos ou thyssos auraient été des variantes thraco-macédoniennes, intermédiaires entre la forme thyrsos du grec classique et la forme parallèle latin fustis (l'équivalence des formes Τῦρσοσ–Τῦρσισ et fustis est admise

dans le Dictionnaire étymologique grec de Prellwitz, contestée dans celui de Boisacq. Cf. Reinach, op. cit. P.23).

Importé ainsi à Delphes, puis Éleusis, avec les autres rites extatiques du Dionysos thrace, le port du thyrses paraît avoir conservé encore à Athènes un caractère exotique, quand Euripide comosait ses Bacchantes à la gloire de nouveau Rédempteur et qu' Aristophane se raillait de Τίρσαδδωαι και παδωαι [”Les bacchantes agitent leurs thyrses en se jouant”, p. 151] (Lysistrat 1314). L'usage du thyrses, comme son nom même avec ses composés ou dérivés, ne paraît être devenu courant qu'à l'époque hellénistique.

Le thyrses est, avant tout, l'emblème de Dionysos.

Dionysos et Silène, Héphaistos et les Ménades, ne sont plus seules à porter le thyrses, mais il s'étend aux divinités que le développement du culte dionysiaque y rattache : au Kabire thébain (du moins, le thyrses paraît aux mains des fidèles qui dansent à la façon des Bacchants sur les vases du Kabirion, A th. Mitt. 1888 pl.X) et au Midas phrygien, dont le culte ou la légende ont tant traits dionysiaques (Dictionnaire des antiquités grecques et romaines sous la direction de Edmond Saglie, Libr. Hachette, tom. V).

Agathyrsoi=cei ce agită tirsă. A se vedea ce înseamnă acest cuvânt, a agita. Thyrsagetæ=la fel cu cei ce agită tirsă? Nu e mai degrabă geți cu tirsă? De obicei numirea de getæ (lat.) sau getai (grec) se dădea-mai ales de greci-numai celor din sudul Dunării (Daicoviciu, Cetatea dacică de la Piatra Roșie, p. 8). Rezultă deci că celor din nordul Dunării li s-a mai dat și atributul „cu tirsă”.

Ces montagnes (din Pelopones) forment plusieurs groupe dont le plus célèbre est celui du mont Taygète, ou Diane aimait à chasser (Vie Privée des anciens par René Ménéard et Claude Sauvageot, La Grèce et l'Italie, p.32).

C. Patsch, Der Kampf un den Donauraum unter Domitian und Trajan, Viena, 1937, in Beitrage zur Volkerkunde von Sudosteuroopa, V, 2 a atras atenția supra a 25 de inscripții latinești, descoperite 23 n Roma și Italia, una la Lugudunum și alta la Apamea, toate purtătoare numelui Agathyrsus, pe care el l pune n legătură cu tribul Agatârșilor, cunoscut de Herodot n Dacia (Patsch., p. 123 urm.; Alfoldi n Daci e romani, p. 24, precum și Schicks. Siebenbürgens p. 38, se raliază la părerea lui Patsch; Daicoviciu, La Transylvanie, p. 38,nr. 2, contestă, deoarece acest popor scitic dispăruse demult n masa dacă; cf. St. Borzsak, Die Knnntnisse des Altertums über das Karpatheenbecken, Budapesta, 1936, p. 44-unde se găsesc toate izvoarele asupra lor, de la Herodat până n epoca bizantină). Savantul vienez a căutat să arate că numele Agathyrsus din inscripțiile menționate trebuie legat de al sclavilor deportați de traian din Dacia. După el, tribul scitic al agatârșilor se

menține încă pe vremea lui Decebal pe Oltul superior. El luptă împotriva romanilor (scena CLI) și de aceea luptătorii agatârși sunt vânduți ca sclavi.

Greșeala lui Patsch consta în aceea că el descoperă aici agatârși curați, trăind în regatul lui Decebal, cu obiceiurile și vechea lor limbă scitică, după cel puțin 5-6 secole de la așezarea lor în Dacia. Acest trib scitic nu mai putea lupta alături de Decebal, fiindcă el se topise cu timpul în masa getică (V. Pârvan, Dacia. Civiliz. vechi din regiunile carpato-danubiene, trad. R. Vulpe, București 1957, p. 71). În schimb eticonul se putea păstra în onomastica dacică până în epoca romană. El putea fi rînviat prin cunoscutul obicei al stăpânilor de sclavi romani, de a da robilor lor nume cu caracter arhaizant, legat de regiunea lor de origine. În pătura cultă romană, numele agatârșilor era binecunoscut din fabuloasele povestiri ale lui Herodot și ale altor autori, referitoare la bogăția în aur și felul de trai al acestui trib scitic din regiunea Munților Apuseni (D. Tudor, Istoria sclavajului în Dacia romană, p. 56-58).

AGRICULTURA

Cercetările și descoperirile arheologice mai recente, dau dovadă despre numeroasele colonii ce au existat în antichitate în Bănat, cari s-au ocupat cu economia câmpului și prăsirea vitelor, au avut viu comerciul cu Etruscii din Italia, au bătut însăși bani (verigi de aur) și au imitat tetradrahmele lui Filip Macedon, s-au deprins cu vânatul și pescuitul (lacul mare Vreșeț-Alibunar de odinioară) (Articolul Bănat, din Encicl. Diakonovici).

Baladele, colindele și legendele, într-un limbaj abia înțeles, redau frânturi de adevăruri care nu pot fi ignorate, făcând parte din istoria însăși a namurilor, cum se exprimă Winkelmann (M. Winkelmann, Histoire de l'Art chez les anciens, Paris 1767, p. 12).

Ele pomenesc foarte des despre această ocupație (acea a culturii viei), punând-o printre cele de ordin principal în Dacia.

Astfel, o colindă păstrează până în zilele noastre, în părțile munților Apuseni, adică tocmai în spațiul geografic al Agatârșilor, face mențiune despre ocupațiile de bază ale locuitorilor locali, precum și despre modul cum acestea s-au succedat de la începutul lor:

„Ferice de ăst Domn bun
De trei fii ce a avut:
Unul umbla cu plugul
Altul păștea oile,
Și unul păștea viile.
Tot săpând și îngropând,

Găsi vița de aur

Și se'nvață bun faur,

De-mi și lucra la d'aur!" (Frâncu-Candrea. Români din Munții Apuseni, p. 188,-citată de N. Densușeanu, Dacia preistorică, București, 1913).

Din enumerarea faptelor evocate de vechea colindă rezultă că mai înainte ca industria să fi luat ființă, reprezentată prin cultura Tracică și cea Scitică pe teritoriul de care ne ocupăm-plugăria, oeritul și viticultura constituiau principalele ramuri de activitate al poporului de baștină, de neam tracic, Geto-Davii. De altfel să știe că tracii, mai mult decât oricare alții se ocupau cu viticultura. Tradițiile sfinte ale grecilor atribuie Tracilor și Pelasgilor introducerea cerealelor și a viei în Elada (Gr. G. Tocilescu, Dacia înainte de romani, București, 1877, p. 643; Prof. I. C. Teodorescu, articolul Podgoria Alba Iulia, în România viticolă, revista lunară de viticultură și oenologie, anul X, nr. 7-9, iulie-sept.1946, p. 120-121).

Pentru a exprima în mod simbolic principalele bogății ale provinciei cucerite, romanii au bătut medalia intitulată „Dacia felix”, pe reversul căreia Dacia este înfățișată ca o femeie cu sceptra în mână, așezată pe o stâncă, iar doi copilași prezintă spice de grâu și struguri (prof. I. C. Teodorescu, Podgoria Alba Iulia, România viticolă, anul X, nr. 7-9, iulie-sept. 1946, p.126).

Dacii aveau o agricultură care permitea export de cereale spre țările din jurul mării Egee (S. Mehedinti, Ce este Transilvania?, p. 32).

E mai fericit Scitul ce-și duce în caru-i casa rătăcitoare; mai fericiți sunt aspri Geți, ce-și strâng de-avalma recolta din ogoarele neîmpărțite; după ce le-au cultivat un an, alții le iau locul, dându-le răgaz să se odihnească. La dâșii mama vitregă se îngrijește de copiii orfani și o femeie cu stare nu-și ține sub jug bărbatul, luându-și un ibovnic (Horățiu, Ode, cartea III, 24, Împotriva vițiilor veacului).

Carbonul radioactiv este utilizat cu succes în cercetările arheologice. Bunăoară, prin acest procedeu s-a stabilit că cele mai vechi urme de cultură agricolă din țara noastră datează de cel puțin 6000 de ani. Pe atunci au apărut la noi, pe lângă grupurile de vânători și de culegători, specifice epocii mezolitice și primele grupări de oameni care se ocupau de cultura primitivă a unor plante și creșterea unor animale domestice. S-a stabilit și cronologia exactă a unor obiecte din neolitic, în cadrul căreia s-a găsit că vechimea culturii Cucuteni III este mai amre decât cea admisă prin metodele stratigrafice, adică 3100 î. e. n. Și nu 2500 . e. n. , ceea ce o situează nu în neoliticul târziu, ci în cel mijlociu. Măsurările au fost efectuate asupra unor semințe de grâu ars descoperite la Hăbășești (Scânteia, 13. IV. 1965).

Nu trebuie uitat însă că până târziu (în sec. XVII-XIX) regiunea de deal era principală zonă de producție a țării românești, șesul câmpiei române fiind acoperit cu imense păduri (Circuitul marilor trecători /turism/, 1965, p. 102). La fel va fi fost , cel puțin în parte și în vremea geto-dacilor; zic în parte, deoarece totuși avem atestări de agricultură în câmpia Dunării, astfel în Arrianus, se arată la Alex. Cel Mare că „trecerea s-a întâmplat noaptea, în fața unui câmp acoperit cu grâne dese”, pe urmă „Alexandru porni prin grâu, poruncind pedestrașilor să culce cu sulile piezișe grâul” (Popa Lisseanu, Dacia în autori clasici, vol II, p. 51).

La Muzeul de istorie Cluj sunt expuse: „unelte agricole, defierărie, altele legate de meșteșugul lemnăritului, materiale de construcție, diferite forme ceramice lucrate cu mâna au la roată, dintre care se remarcă vasele pictate, obiecte de artă în genul măștii de bronz a zeiței Bendis (fig.4) și fragmente de fier ale unui scut de paradă, având reprezentat în mijloc imaginea unui zimbri, simbol al forței” (Extras din broșura-prospect a Muzeului de istorie Cluj, secț. Antichități).

Notă Virgil Oghină. Taurul înainte de mileniul V î. e. n. era simbolul bacantelor, devenite preotese ale amorului luciferian.

Dezvoltarea forțelor de producție la daci cunoaște un avânt simțitor în sec. I e. n. Acum se perfecționează mult instrumentele de lemnărie, olăritul, mineritul, apare brăzdarul de fier la plug etc., care alături de dezvoltarea proprietății private, accelerează procesul destrămării organizației gentilice și consolidarea statului (D. Tudor, Istoria sclaviei în Dacia romană, p. 20).

ALA I FRONTONIANA TUNGRORUM DIN BELGIA-Vezi Armata romană în Dacia

Romanizarea populației din Banat s-a efectuat numai prin coloniile din Italia centrală și Spania, așezate aici și s-a săvârșit ușor în scurtul period al domniei romane cu ajutorul cohorții II hispanorum, Ala I Frontoniana Tungrorum din Belgia și a legiunii IV flavia firma. (Articolul Banat, în Encicl. Diakonovici).

Nota Virgil Oghină. Originea tuturor limbilor latine aparține neamului pelasgo-arimic, a carpato-atlanților. De pe teritoriul României s-a răspândit în toată Europa limba latină.

ALBOCENSII

La vechii istorici Dacii locuitori pe la Sarmizegetuza în țeara Hațegului de azi (Encicl. Diakonovici).

Dacii s-au împărțit în 15 seminții, dintru cari ALBOCENSII, Saldensii și Potulii au locuit în Bănat (Articolul Bănat, în Encicl. Diakonovici).

Trib din Dacia. Ptol. III 8, 3. După localitatea Alboca. Probabil rad. *albho-, „alb” (A. Walde-J. Pokorny, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen, Berlin, I, 1927, p. 92-94; Tomaschek, Thr. II/2, p. 55); eventuala și numele local Alburnus Maior=Roșia montană, CIL III, p. 924-925, 933, 944-949, 954 (I. R. Russu, Limba Traco-Dacilor, p. 56).

*formă neatestată (p.14).

ALEXANDRU CEL MARE

După scuturarea jugului persian (pe la mijlocul sec. V), Geții din dreapta Dunării făceau parte din imperiul Odrysilor (neam thracic), până ce acesta fu supus de Filip II regele Macedoniei, pe la 340, ei devenind apoi dependenți de Macedonia, regii macedonieni fac pretensiuni de supremație și asupra Geților din nordul Dunării; dar încercările lui Alexandru cel mare (335 și 327) și lysimah (310) de a-i supune, rămân fără rezultat (Encicl. Diakonovici, la art. GEȚI).

Personalitatea lui Alexandru cel mare, cel mai strălucit cuceritor al antichității, a intrat încă din anii vieții în domeniul legendei, iar moarte lui atât de timpurie nu va face dec s-o amplifice și s-o răspândească de-a lungul veacurilor pe cuprinsul a trei continente.

Urcat în 333 î. e. n. pe tronul Macedoniei, la vârsta de 20 de ani, inițiază după doi ani, cu numai câteva mii de oșteni, o campanie împotriva celui mai puternic stat al acelor vremuri-Imperiul persan, campanie care-l va purta timp de un deceniu din Grecia până la hotarele Indiei, străbatând 18000 km și întemeind un imperiu care se întindea de la marea Adriatică la Oceanul Indian și de la Dunăre și Caucaz până la deșerturile Nubiei. Învingător al lui Darius al III-lea, cuceritor al întregului Imperiu persan peste care domnea acesta, proclamat rege al Asiei, recunoscut drept urăș al faraonilor, era, totodată, considerat de contemporani aproape un semizeu.

Puțin sunt cei care știu că această fascinantă personalitate a antichității a pus piciorul și pe pământul românesc. Nu este însă prima personalitate marcantă a istoriei care ajunge pe aceste meleaguri. Încă în 514 î. e. n. , Darius I, regele Persiei, traversa Dobrogea într-o campanie împotriva sciților din nordul gurilor Dunării, înfruntat fiind aici de geți, pe care Herodot îi va numi pentru acest act temerar cei mai dreți și mai viteji dintre traci.

La numai un an de la urcarea pe tron, Alexandru întreprinde o campanie fulgerătoare împotriva tribalilor și a altor neamuri de pe malul drept al Dunării, adversari temuți ai tatălui său, Filip al II-lea. Incitat de sprijinul dat de geții din Cămoia Română lui Syrmos, regele tribalilor, Alexandru trece pe

neășteptate Dunărea, obligându-i pe geți să se retragă în interiorul țării. Fără reușita surprizei, îndrăzneala regelui macedonean ar fi putut fi scump plătită, deoarece cu cei 1500 de călăreți ai sași și cu 4000 de pedestrași nu ar fi putut să facă față unei bătălii propriu-zise., armata geților fiind mult mai puternică. Cu prilejul acestui eveniment, geții din Câmpia munteană își fac pentru prima dată loc în izvoarele istoricantice, acestea consemnând situații privind nivelul de civilizație la care ajunseseră triburile geților de la Dunăre. Merită a fi relevate informațiile referitoare la numărul mare de luntri ușoare (scobite întrunchiuri de copac0 utilizate de localnici pentru pescuit, transport și incursiuni războinice, cât și cele privind lanurile de grâu din stânga Dunării, atât de îmbelșugate încât ostasii macedoneni n-au putut înainta prin ele decât culcând spicele cu sulile lor lungi.

Urmatoarea întâlnire a armatei lui Alexandru cel Mare cu geto-dacii și alte triburi, de data aceasta catastrofală pentru macedoneni, a avut loc în anul 329 î. e. n. În timp ce regele macedonean se afla în toiul campaniei din Asia, generalul Zopyrion, însărcinat de el cu guvernarea Traciei, aventurându-se în stepele din nordul Mării Negre, este întâmpinat la întoarcere, de geți, aflându-și moartea împreună cu cei 30000 de ostași ai săi. Proiectul nutrit de Alexandru ca după încheierea campaniei asiatice să distrugă puterea getă a fost zădărnicit de moartea sa prematură, la vârsta de numai 33 de ani, survenită a Babilon, la data de 13 iunie anul 323 î. e. n. (Calendar 1972).

Marele Alexandru, înainte de a porni la Asaltul orientului, își adusese oștenii până la malurile Istrului (335 î. e. n.) El trecuse într-o noapte fluviul, folosind numeroasele luntre ale locuitorilor, scobite în trunchiuri de copac și ajunsesse pe pământul geților, prin locul unde holdele de grâu erau atât dedese încât pedestrima culca spicele cu lăncile înclinate, deschizând drum falangei mai greu înarmate. Dar demonstrația de forță a lui Alexandru rămăsese fără efect, căci geții evitaseră lupta, iar atacatorii se retraseră și ei (Dinu Giurescu, Dacia, orașele pontice, Lumea nr. 23/2965)

ALIORUMNA, aliruna la Jornandes („De origine actibus Getarum”, sec. VI), numele vrăjitoarelor gonite de Filimer, regele Goților, care împreună cu Fauni („F. ficarii”) au devenit strămoșele Hunilor (Encicl. Diakonovici).

Claudia AMBA

În ruinele de la Antina (azi satul Reșca din jud. Romanați), s-a găsit –între altele o stelă funerară, despre care Odobescu, în 1878 spune:

„Stela funerară a Claudiei Amba și a lui Antonius Nicanoris” (o stelă foarte frumoasă, care se păstrează în Muzeul național din București și care este împodobită cu bustul aceluiași personaj și cu frumoase ornamente, sub

care se poate citi; „D. M. Antonius Nicanoris”, iar restul este stricat, ca și piatra) (Encicl. Diakonovici, la Antina).

AMFORA

Un schimb direct avea loc între podgorenii Geți și negustorii Greci, pe care Herodot i-a cunoscut personal, cu ocazia vizitei sale în Sciția Mică:

„Geții transportau la Dunăre, pe caii lor mărunți, burdufuri încărcate cu vin, pe care grecii le goleau în amfore mari, înjugate câte șase pe fiecare corabie” (Adolf Căpățână, Răspuns la problema alcoolului în România, București, 1935, p. 5) (Prof. I.C. Teodorescu, Podgoria de la Alba Iulia, România viticolă, anul X, nr. 7-9, iulie-sept. 1946, p. 122). O amforă de formă lungăreață a fost scoasă de sub ruinele de la Sarmizegetusa și se află în muzeul de la Deva (p. 132).

AMMON

A. Popa, Date noi cu privire la cultul lui Men și Jupiter Ammon în Dacia superioară, articol apărut în Apulum VI, 1967, p. 169.

AMPHITEATRU

La Grădiște (Ulpia Traiana) în Transilvania și prin alte locuri (Encicl. Diakonovici).

Vestigii ale unor amfiteatre militare. Pe meleagurile județului Hunedoara au fost descoperite două dintre cele trei amfiteatre militare cunoscute până cum că au existat pe teritoriul Daciei. Este vorba despre Amfiteatrul de la Ulpia Traiană, (Sarmizegetusa), descoperit în anii 1934-1936 și despre amfiteatrul militar de la Micia (actualmente Mintia). Acesta din urmă este cunoscut numai de câțiva ani, grație cercetărilor și săpăturilor efectuate de specialiștii de la muzeul din Deva. Și tot datorită muncii depuse de un colectiv de la acest muzeu, vestigiile amfiteatrului militar de la Micia au fost restaurate și acum sunt protejate. Iar, în ultimul timp, și-au dobândit și funcționalitate-ele fiind folosite ca scene pentru lecțiile de istorie și pentru diverse activități educative (I. Cojocaru, România liberă, 13 III 1976).

ANTYRUS

Mai apoi Darius, regele Perșilor, fiul lui Hystaspe, a cerut în căsătorie pe fiica lui Antyrus, regele Goților, rugându-l, dar în același timp și amenințându-l, dacă nu-i împlinește voința. Goții însă refuzând alianța cu el, înșelără speranțele soliei. Aprins de mânie din pricina refuzului, Darius a ridicat împotriva lor o armată de șapte sute de mii de soldați, căutând să răzbune cu sângele supușilor săi o rușine personală; și, după ce a ridicat un

pod de vase apropiate de la Chalcedona până la Bizanț, a intrat în Tracia și în Moesia; și după ce a construit în același timp un pod peste Dunăre, fiind atacat neconținut timp de două luni, a pierdut la Tape opt mii de soldați și temându-se ca podul de peste Dunăre să nu fie ocupat de adversarii săi, a luat-o repede la fugă spre tracia, fără să se mai oprească în Moesia, necrezându-se aici în siguranță (notă-Orosius, II, 8) (Jordanes, Getica, X, 63; cf. Popa Lisseanu, vol. XII, p. 95-96). A fost deci contemporan cu Darius, care a domnit între 521-485 î. e. n. (conf. Encicl. Diakonovici). Din luptele de la Tape (E Tape din Banat?) rezultă că își avea scaunul tot în țara Hațegului? Deși în textul latin e Antyri, regis Gothorum, nu poate fi decât al Geților.

APEDUCT

Non postremo loco, inter vetera Daciae monumenta, recensendi veniunt Fontes & Aquarum ductus, quos Romani singulari studio excolere satagebant. Struebantur Castella, hoc est, loca, quae aquam publicam recipiebant & in alia loca transmittabant; Castellariiique eorum custodes ac divisores nominabantur. Exstant Aquaeductum vestigia ad Albam-Carolinam, aliasque Civitates olim Romanas. Vid. Vet. Dac. p. 44-45. (Ioseph Benkö, Transsilvania sive magnus Transsilvaniae principatus olim Dacia mediterranea, pars prior, tom I, Vindobonae, 1778, p. 32).

a berecki castrum, a homollói vár s környékén talált vizvezetési csövek (Pallas Lexicon, VIII, p. 1894, la art. Háromszék, p. 705, col. 2).

S-a descoperit și conducta de apă, care de pe dealurile satului apropiat Copand, a adus pe sub pământ apa în oraș (Kövari László, Erdély építészeti, 1866, Salinae, la turda, p. 20-22).

Au rămas urme despre apaducrul construit de romani la Sând și la Copand (ambele comune în cott. Turda-Arieș), pe cum și despre podul construit peste Arieș (Sematismul venerat. cler al archid. metrop. gr. cat. rom. de A. Iulia și Fgș. Pre anul Domnului 1900, p. 592). Nota mea (Al. Morariu). Cred că datele sunt culese fie din Neigenauer, fie de la vreun preot.

Apaduct. La Apulum ca și la cele mai multe colonii ale Daciei, a fost un apaduct. Se văd încă canalurile zidite din piatră cioplită și conduse pe ziduri, cari erau așezate pe boltituri. Cu apă curgătoare în abundență se aproviziona nu numai orașul Apulum însuși, ci mai servia între alte multe și pentru alimentarea piscinelor și a basinelor de băi (Encicl. Diakonovici), art. Dacia, p. 87).

...Clopotiva, comună mare, străveche.

În hotarul ei s-au descoperit multe urme romane, între altele apeductul care deservea Ulpia Traiana (O. Floca, Hunedoara, ghid, 1965, p. 174).

APICULTURA

Existența preistorică a albinelor în regiunea de așezare a țării noastre este dovedită de faptul că, într-un râu din Transilvania s-au găsit faguri de albine pietrificați alături de oase de mamu.

Herodot spune că „Dincolo de Istru nu se știe ce fel de oameni locuiesc, deoarece locurile acestea sunt ocupate de albine și oamenii nu pot merge mai departe”.

Românii se servea în corespondență de așa zisele table cerate, dipticuri și tripticuri: plăci de lemn înrămate, pe care se așternea un strat de ceară de albine și pe care, cu un condei ascuțit se sgâriau cuvintele. Tabletele se trimiteau apoi corespondentului dorit care, după cetire, netezea din nou stratul de ceară cu partea lată a condeiului, scriind răspunsul (Enciclopedia României, vol. III, p. 531). Grație faptului că zahărul era necunoscut, iar mijloacele de iluminat mult mai restrânse, albinăritul avea mare importanță (p. 531).

Albina-o veche cunoștință a omului în țara noastră. Istoricul grec Herodot mai întâi și apoi naturalistul Elianus vorbesc despre sciți, agatârși, geto-daci ca de niște priceuți crescători de albine, comercianți de miere și ceară. În istoria colonizării pontului Euxin de către grecii din antichitate, a ocupației romane în Dacia și mai târziu, albinele și produsele lor sunt des pomenite. Se pare chiar că în vechime, pe meleagurile noastre, mierea ocupa un loc însemnat în hrana populației. Istoricul Priscus consemnează că locuitorii acestor pământuri l-ar fi întâmpinat pe Attila, când a ajuns în Dacia, cu pâine de mei și mied, băutură alcoolică găcută din miere. Cei vechi cunoșteau nu numai calitățile alimentare ale mierei, ci și pe cele curative pentru felurite maladii.

Dezvoltarea albinăritului în trecut pe meleagurile țării noastre este atestată de denumiri geografice ca Prisăcani, Stupina, Miericeanca, Albinari, ca și de hrisoavele de pe vremea lui Alexandru cel bun și Mircea cel Bătrân, care, pomenind de comerțul cu miere din Moldova și Muntenia, amintesc de un impozit pe ceară-camăna-și de unul pe miere-deseatina.. Călători străini ca Graziani, Bandini, Del Chiaro, Paul din Alep vorbesc în însemnările lor despre extinderea albinăritului în țările noastre. Batero afirmă chiar că de la 1590 impozitele pe albine aduceau vistieriei un venit de 100 000 de scuzi anual. Savantul domnitor Dimitrie cantemir notează în opera sa „Descrierea moldovei” că „îndeletnicirea albinăritului aduce mari foloase”.

Larga extindere a albinăritului în țara noastră a dus la constituirea unor bresle ca aceea a lumânărilor în Muntenia și a făclierilor în Moldova, ale căror produse ajungeau și erau căutate și la Veneția (Calendar 1963).

În țara noastră, albinăritul s-a dezvoltat din cele mai vechi timpuri datorită, pe de o parte, pădurilor de tei și a plantelor melifere răspândite pe întreg cuprinsul țării, iar pe de altă parte îdemânării de care au dat dovadă apicultorii ținuturilor noastre. Acest lucru este pomenit de istoricul grec Herodot, care a trăit în sec. la V-lea . e. n. și acre, în operele sale, afirmă că aceste ținuturi erau de neînving pentru că erau pline cu albine. Un alt scriitor al antichității, polibiu (c. 203-118 . e. n.), arată că negustorii greci au împânzit toate râurile interioare ale geto-dacilor cu corăbiile lor, de unde și procurau articole de lux din acea vreme (ceară, miere și pește sărat)(Calendar).

Dacia APULENSIS

Partea de mijloc a Daciei traiane. Dacia la început a fost împărțită în D. Inferioară și superioară, mai târziu, sub împăratul Marc Aurel, apare împărțită în trei părți: D. Porollisensis (se întindea în nord-vest), D. Malvensis (probabil în sud-vest, Oltenia), D. Apulensis cuprindea partea sudică a Ardealului, până din sus de Apulum, de la care oraș își avea și numirea (Cf. Xenopol, Ist . rom. cap. Organiz. Daciei romane și Kipert, Lehrbuch der alten Geographia, Berlin, 1878, p. 336) (Encicl. Diakonovici, art. De Silv. Mold).

Între 8 iunie și 27 sept. 159, dacia se împărțea în tre provincii: APULENSIS, POROLISENSIS și MALVENSIS.

În fruntea daciei Apulensis era pus un guvernator de rang pretorian, iar în celelalte două câte un procurator cu caracter presidial (D. Tudor, Oltenia romană, București, 1942, p. 54)/ prof. I.C. Teodorescu, art. Podgoria Alba Iulia, în România viticolă, anul X, nr. 7-9, iulie-sept. 1946, p. 128/.

MALVENSIS, colonia, capitala provinciei Dacia Malvensis, în partea sud-estică a Daciei Traiane, împărțită sub Marc Aurel în trei provoncii: POROLISENSIS, la Miază noapte, cu capitala Porolissus (la Moigrad), APULENSIS, la mijloc, cu capitala Apulum (la Alba Iulia) și MALVENSIS cu capitala colonia M., probabil la Celeiu, loc indicat prin o inscripție de procurator aflată aici (Encicl. Diakonovici, la Malvensis).

ARGONAUȚII ȘI LÂNA DE AUR

Mitul argonauților, cu implicațiile sale pasionante, a fost foarte gustat de greci și de romani și a inspirat din belșug literaturași arta antichității. Variantele sale sunt foarte numeroase. Versiunea clasică a rămas cea expusă de poetul elenistic Apollonius din Rhodos, din sec III î. e. n. în poemul său „Argonautica”. După pilda acestei opere, un alt poem, intitulat la fel a fost scris în versuri latine de Valerius Flaccus, în sec. I e. n.

Prologul legendei se referă la „lâna de aur”, provenind de la un berbec năzdrăvan care, după ce îl duse pe spinarea sa prin văzduh pe un copil din Beoția, Phryxos, până la poalele Caucazului (*Carpați-notă Virgil Oghină*), în Colhida (Gruzia de azi) pe râul Phasis (Rion), fusese sacrificat lui Zeus, iar blana lui oferită regelui local Aietes. Acesta o atârname de ramurile unui stejar dintr-o dumbravă consacrată zeului războiului, Ares, punând-o sub paza unui blaur fioros.

Istoria însăși a argonauților începe cu Iason, fiul lui Aison, regele cetății Iolcos din Tesalia...

„Argo” plutea ca vântul spre miez de noapte, apoi spre apus, de-a lungul țărmurilor scitice...din urmă se apropia vijelios flota cohidienilor, care prin dreptul gurii Istrului (Dunărea noastră) i-a ajuns pe greci.

De aici înainte...povestitori târzii...îi pun pe argonauți să pătrundă în Delta și, plutind pe Dunăre în sus și pe Sava, apoi târând nava pe uscat, până la Adriatică, să treacă în Mediterana, și după un ocol al tuturor țărmurilor acestei întinse mări, să poposească în Tesalia. Versiunile mai vechi, însă, prezintă un itinerar mai simplu și mai logic, menținându-se la periplul Mării Negre...Poetul Ovidiu...imagina că dramaticul episod al tăierii lui Absyrtos s-ar fi petrecut în dreptul Constanței de azi și că numele antic al acestui oraș, Tomis, asemănător unui cuvânt grec care înseamnă „a tăia”, ar aminti crunta faptă...(Prof. Radu Vulpe, doctor în Științe istorice, *Argonauții și la de aur*, Scânteia, 1965).

ARHITECTURA

Case în stil tracic și dacic în Bucureștii de azi. Documentar se atestă existența în București a unor edificii boierești ridicate în secolul al XVI-lea. Se știe astfel că ar fi existat casa marelui ban Dobromir în anul 1575, a lui Vlad, mare pârcălab, în 1577, a lui Preda, în 1580. Se amintește despre casele bolovănite și fortificate ale vistierului Dan, cele care au fost bombardate cu tunurile de Mihai Viteazul. Din păcate nu se cunoște însă cum se înfățișau aceste case, ele dispărând fără urmă...

Totuși, în capitală se mai face prezent un stil arhitectonic neobișnuit care contrastează evident cu cel al edificiilor din jur. Este stilul caselor bătrești, retrase în mijlocul curților sau cu fațadele chiar la stradă. Pridvoarele sunt închise cu geamuri, iar parterul și pivnițele prezintă un sistem aparte de boltiri. Aceste edificii oglindesc o arhitectura de veacuri de demult, o arhitectură necunoscută ale cărei origini pot fi urmărite până în vremea dacilor., așa cum consemnează Grigore Ionescu în „Istoria arhitecturii în România”. Există părerea că vechea arhitectură urbană românească e o adaptare a stilului țărănesc de construcție la condițiile spirituale și de confort ale orășeanului. Aceasta arhitectură ar fi moștenit spiritul arhitecturii tracice, care a dat naștere clasicismului elenic, templul grec, de pildă reprezentând trecerea în piatră a casei tracice de lemn, a casei cu pridvor.

Conform documentelor, Bucureștii erau socotiți în secolele XVI-XVIII drept a doua metropolă din sud-estul european-după Istanbul-tocmai datorită stilului specific românesc al arhitecturii clădirilor sale. În acele vremuri, capitala noastră era considerată metropola balcanilor însetați de libertate și centrul de cultură cel mai dezvoltat din această parte a Europei.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, orașele noastre au căpătat o înfățișare nouă, fiind dărâmate multe edificii seculare printre care marile hanuri din București, iar clădirile vechi, dacă n-au fost reconstruite, și-au schimbat fațadele, primind o decorație încărcată, care le-a făcut de nerecunoscut. A dispărut stilul simplu și expresiv al arhitecturii noastre autohtone, au fost înlocuite obloanele de fier bogat decorate, au dispărut firmele și felinarele forjate, stucatura țărănească și barocă ce împodobeau casele. Fragmente rămase în diverse locuri din București ne redau totuși aspectul vechiului centru orășenesc. Astfel, casa „Melika”, hanul „Elias” din strada Patriei, hanul „Avram” din strada Bibescu Vodă sunt rămășițe ale stilului vechi arhitectonic. Hanul lui Manuc, restaurat de curând, și Crama domnească din strada Șelari nr. 13 reflectă, de asemenea, stilul autentic urban românesc. Casa „Melika”, restaurată și ea, reprezintă tipul de casă cu patru camere și pridvor continuu pe toată fațada, stil generalizat în aproape toate orașele din Țara Românească și Moldova secolului al XIII-lea. Dealtfel, nu numai în București s-a păstrat acest stil. El mai poate fi admirat astăzi la Craiova, Târgoviște, Câmpulung Muscel, unde casele de pe străzi întregi au o vechime de cel puțin 300 de ani...

Bătânele case cu pridvor închis sunt vestigiile arhitecturii unei țări cu tradiții artistice milenare, realizată de înaintașii noștri într-o expresie originală. Acest stil autohton românesc se reliefează prin continuitatea registrelor pe toată lungimea fațadei, înlocuirea pereților masivi cu strălucirea peretelui de sticlă și detașarea clădirii de sol prin stâlpii parterului

ce susțin etajul. Este o arhitectură milenară și în același timp modernă...(Calendar 1973).

ARMATA ROMANA DE OCUPAȚIE DIN DACIA

Romanizarea populației din Banat, s-a efectuat numai prin coloniile din Italia centrală și Spania, așezate aici și s-a săvârșit ușor în scurtul period al domniei romane cu ajutorul cohortei II hispanorum, Ala I Frontoniana Tungrorum din Belgia și a legiunii IV flavia firma. (articolul Bănat, în Encicl. Diakonovici).

Notă Virgil Oghină. În Dacia nu a existat nici un proces de romanizare. Latinitatea neamului românesc este o moștenire de la națiunea pelasgo-arimică sau carpato-atlantică, urmași ei direcți fiind românii.

Kosály=CHEȘEIU. Com. În cott. Solnoc-Dobâca, odinioară era aici castrul roman apărat de „Cuhors I Britanicus miliaria” (cives romanorum). În murul castelului, cdva a lui Bocskay, iar acum al contelui Miquel Eszterházy s-a aflat o inscripție romană de cuprinsul, că sub imp. Gordian la 239 d. Chr., Valeriu Valentin, edilul Napoeci (Cluj), făcând o nouă conscripție de dare pentru ținuturile Someșului dincolo de val, cu ocazia petrecerii sale în Nemensis (Cheșeu) a consacrat acolo un altar. Această inscripție a dat îndemn lui Károly, să facă studii asupra valului „Limes dacicus” (Encicl. Diakonovici, la art. Kosály).

ARMELE

Îndeletnicirea lor principală față de alte popoare vecine era de a întinde arcul, după cum ne spune Lucan, un istoric mai mult decât un poet: „Întindeți arcuri Armeniene cu coarde Getice” (Lucanus, Phars., VIII, 221) (Jordanes, Getica, V, 43, conf. Popa lisseanu, vol. XIV, p. 90).

La Muzeul de istorie Cluj sunt expuse fragmente de fier ale unui scut de paradă, având reprezentat la mijloc imaginea unui zimbru, simbol al forței (Brosura-prospect Muzeul de istorie Cluj, antichități).

Erau cunoscute în lumea mediteraneană curajul și ioscusința militară a dacilor, care „se pricep mai bine decât toți la aruncarea săgeților”: șa citim într-odă a poetului Romei, Horatius Flaccus, tânăr de 17 ani, la vremea când dionysopolitani tratau cu Burebista (Dinu C. Giurescu, Dacia, orașele pontice și Roma, Lumea nr. 23/6.VI.1965).

Armele purtate de bastarnii de la Adam Klissi sunt de factură dacică. Și nu poate fi de mirare. Decebal chemase la luptă și înarmase pe toți bastarnii înconjurători (Pârvan, Getica, p. 124).

Tipul special al armelor dace, cuțitele curbe și iataganele în formă de coasă, nu erau desigur lucrate nicăieri în așa cantități ca în inima însăși a Daciei-în ținutul Hunedoarei-, astfel că aceste fabricate să fie din belșug, spre a aproviziona nu numai pe geto-daci, dar eventual și pe bastarnii și sarmații din Moldova, Basarabia și Ucraina, așa cum am constatat literar și pe monumentele de mai sus (p. 593).

RÂMF. „Ungurenii” din Gorj (vechii daci), păstrează și acum un băț-lance, numită râmfi (ρομφαία la Traci) (Encicl. Diaconovici).

Descoperire arheologică.

-Vă mărturisesc că un timp au constituit chiar și pentru noi, arheologii, o enigmă. După îndelungate studii, la care au colaborat și specialiști din R.F.G., am reușit, să stabilim ce reprezintă de fapt aceste fragmente. Așadar: rețineți, datează din sec. IV e. n. și ele certifică reprezentările pe Columna lui Traian, anume că în acele vechi timpuri romanii aveau o artilerie bine pusă la punct.

- La ce fel de fragmente vă referiți și unde au fost descoperite?

-Cu prilejul unor săpături arheologice făcute în perimetrul fortificațiilor romane de la Gornea (județul Caraș-Severin) și Orșova, am decoperit aceste piese de artilerie romană, singurele cunoscute până azi în lume. Practic am găsit cinci mecanisme metalice, de formă cilindrică-montate pe un cadru fix. Toată mașinăria-datorită forței de torsiune a unor împletituri de fibră-servea la lansarea în serie a săgeților. Există-pe renumita Columnă a lui Traian-reprezentări ale acestei invenții tehnice ingenioase, dar până acum nu se găsisse nimic material care să ateste existența ei (Din convorbirea corespondentului nostru Virgil Iazăr cu **Nicolae Gudea** de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, România liberă, 5.IX.1974).

ARTA

Dr. Docent Dorin Popescu, autorul unui studiu despre arta meșterilor aurari și argintari din epoca dacilor (Simion Săveanu, Mai există enigme...1975, p.17).

Nouă locuințe de tip dacic, dintre care unele cu aspect de ateliere pentru prelucrarea coarnelor de cerb și a diferitelor obiecte de podoabă, au fost scoase la iveală pe șantierul arheologic Valea Seacă, de lângă Bârlad (România liberă, 11.XI. 1972).

Cnemida de la Agighiol (sec. IV î. e. n.), una din splendidele piese de argint ciocănit care atestă marea artă a traco-geților Expusă în prezent la „Petit Palais” din Paris, în cadrul expoziției „Comori de artă veche din

România”, Cnemida este inclusă în volumul de fotografii Columna lui Traian de Ion Miclea, aflat sub tipar la Editura „Dacia” (Contemporanul 24. VII. 1970).

ASTRONOMIA

67-Mai târziu, pe când se găsea la Goți ca rege Boerebista, a venit în Gothia Deceneu, în vremea când la Roma a luat puterea Sula. Boerebista primind pe Deceneu i-a dat o putere aproape regească; după sfatul acestuia, Goții au început să pustiască teritoriile Germanilor, pe cari acum le stăpânesc Francii.

68- Cezar însă cel dintâi dintre toți și-a luat asupra-și conducerea statului roman, care a pus sub puterea sa lumea întreagă, care a subjugat toate țările până într-atâta, încât a ocupat în afară de cetatea noastră până și insulele așezate departe în sânul Oceanului, și care au făcut tributari romanilor chiar și pe cei cari nu auzisă de numele de roman, totuși pe Goți, deși a încercat, n-a putut să-i subjuge (Cf. Orosius, I, 16). Gaius Tiberius era acum al treilea împărat al Romanilor; Goții totuși, și sub domnia sa au rămas independenți.

69-Acesta era norocul lor, acesta era avantajul lor, acesta era singurul lor gând, să ducă la îndeplinire, pe orice cale, ceea ce îi învăța sfătuitoarea lor Deceneu, judecând că este folositor să realizeze. Iar el, observând dispoziția lor de a-l asculta în toate, și că ei sunt din fire inteligenți, i-a instruit în aproape toate ramurile de filosofie; căci era în aceasta el un maestru priceput. El i-a învățat morala, desbărându-i de moravurile lor cele barbare; i-a instruit în științele fizicii, făcându-i să trăiască potrivit legilor naturii: legi pe care transcriindu-le le păstrează până astăzi, numindu-le belagines; i-a învățat logica, făcându-i cu mintea superioară celorlalte popoare; arătându-le practica, i-a îndemnat să petreacă în fapte bune; demonstrându-le teoria celor douăsprezece semne ale zodiacului, le-a aratat mersul planetelor și toate secretele astronomice și cum crește și scade orbita lunii și cu cât globul de foc al soarelui întrece măsura globului pământesc și le-a expus sub ce nume și sub ce semne cele 346 de stele trec în drumul lor cel repede de la răsărit până la apus spre a se apropia sau îndepărta de polul ceresc.

70-Vezi ce mare plăcere, ca niște oameni prea viteji, să se îndeletnicească cu doctrinele filosofice, când mai aveau puținel timp liber din răboai! Puteai să vezi pe unul cercetând poziția cerului, pe altul proprietatea ierburilor și ale fructelor, pe acesta studiind creșterea și scăderea lunii, pe

celălalt observând eclipsele soarelui și cum prin rotația cerului, soarele vrând să atingă regiunea orientală este dus înapoi spre regiunea occidentală și cum, dându-și seama de aceste fenomene, se linișteau.

71-Deceneu transmițând acestea și alte multe Goților, le-a apărut prin știința sa ca o ființă supranaturală și a ajuns să conducă nu numai pe oamenii de rând, dar chiar și pe regi. Căci a ales atunci dintre ei pe bărbații cei mai nobili și mai înțelepți pe cari i-a învățat teologia, i-a sfătuit să cinstească anumite divinități și anumite sanctuare și le-a dat numele de pileați, fiindcă, după cum bănuiesc eu, aveau capetele acoperite cu o thiară, pe care cu alt nume o numeau pilleus;

72-restul poporului a dat ordin să se numească capillati, nume căruia Goții, dându-i o mare considerație, îl reamintesc până astăzi în cântecele lor (Jordanes, Getica, XI, 67-72, conf. Popa Lisseanu, vol. XIV, p. 96-98).

Druizii-după mitologia celtică, au fost preoții popoarelor celtice, anume în Britania veche și în Galia (Francia și Belgia).

Învățăturile erau religiunea, dreptul, medicina, fizica, matematica și astronomia.

Ei au avut litere speciale, cari după romani semănau celor grecești, totuși învățăturile lor nu le-au scris, transmițându-le oral.

Credeau în nemurirea sufletului și în migrarea lor[?].

Serviciul divin l-au făcut când pe dealuri și stânci(în francia se arată și azi locurile acestea), când în păduri dese și cer (Quercus) și în templele druidice, cari după ruinele din Anglia au fost edificii gigantice.

Altarele erau dolme, adică table de piatră-dar așa, că tablele erau mobile.

D. au sacrificat și oameni, până când romanii cucerind pe Celți, le-au împiedecat.

D. în tot anul au ținut o judecată mare, pe un loc sfânt în teritoriul Carnuților (azi Chartres în Franța).

D. aveau locuințele pe înălțimi și în păduri la izvoare și râuri.

Vestmântul a fost o hainăcurtă, cu mâneci înguste și peste ea un paliu cu acoperitoare pe cap, iar înaintea altarului purtau haine albe și cununi de cer pe cap (Encicl. Diakonovici).

În Almanahul Sântea pe 1967, am văzut fotografia unui cadran de piatră pentru determinarea orei pe bază solară (găsit la Grădiștea Muncelului).

Bibliografie. C. Daicoviciu, Sanctuarul calendar dacic de la Sarmizegetusa, în Dacia, noua serie, IV, în curs de publicare/ conf. Istoriei Rom, I, p. 341/.

AUSONI

Ausonii sunt locuitorii străvechi ai Ausoniei, țară antică în Italia (o parte din Latium, etc.), total romanizați. Mai târziu Italiei încă s-au numit Ausoni.

Dar se face amintire și de Ausonii din Dacia. Priscus, care a descris călătoria la Attila, spune că în Hunia (Dacia) cu trei ocaziuni a auzit vorbindu-se limba hunilor, goșilor și ausonilor.

Georgius Niebuh, comentatorul renumit al mai multor clasici bizantini, precum și al opului lui Priscus, dovedește că limba ausonilor din Dacia e limba țărănească, adică poporală română, iară Otrococius (Origines Hungarorum, part. I, cap. 4), cu referință la opul lui Priscus, zice că limba Ausonilor din dacia e limba valachică, adică românească, ca o limbă latină stricată. Astfel e dovada că romanii pe timpul hunilor au trăit în dacia (Cf. Familia nr. 46, din 1894 și Hașdeu, Etim. M. Rom., p. 3162; Enciclopedia Diakonovici).

Nota Virgil Oghină. Urmașii Ausonilor din România, se numesc Uoșeni în Țara Uașului-Maramureș.

AUSONIUS

Intre munții Baraolt și Harghita, era cunoscută pe vremea romanilor-așa cum arată documentele ce se află la muzeul secuiesc din Sf. Gheorghe-localitatea „Ausonica”, numele fiindu-i dat după cel al tribului Ausonius. În același loc se găsește astăzi stațiunea Ozunca (Stațiunile balneo-climatică din România, p. 227). Apa izvoarelor sale este recomandată-în cură externă-bolnavilor care au afecțiuni cardio- vasculare, ginecologice și afecțiuni ușoare ale aparatului locomotor, iar pentru cură internă în afecțiunile gastrice, având efect reconfortant pentru anemizați și convalescenți.

AZIZUS

În mitologia romană veche din Dacia e numele luceafărului. Într-o inscripție e: Deus A., iar în alta: Deo Azizo bono puero conservatori. Predicatul bonus puer (bun prunc) se află mai adeseori pentru Phosphoros (purtător de lumină), luceafărul, latinește luci-fer. Astfel A. a fost un nume al luceafărului la romanii vechi în Dacia (Encicl. Diakonovici).